

CHÍNH TRỊ - LUẬT

NHỮNG HOẠT ĐỘNG CHÍNH TRỊ CƠ BẢN Ở PERU

Nguyễn Anh Hùng
Viện Nghiên cứu Châu Mỹ

I. Hoạt động bầu cử

1. Tổ chức ứng cử, tranh cử và bầu cử

Bầu cử là hoạt động chính trị cực kỳ quan trọng ở Peru vì nó diễn ra thường xuyên, sôi động, phức tạp và kiến tạo nên các cấp chính quyền từ trung ương tới cơ sở. Cứ 5 năm một lần, những cử tri phải bầu ra 1 Tổng thống, 120 nghị sĩ Quốc hội và hàng ngàn quan chức chính quyền khu vực. Ngoài ra, do có nhiều cấp chính quyền, nên năm nào ở Peru cũng có bầu cử tại các quận huyện, thành đô tự trị và địa phương cơ sở.

Việc đứng ra tổ chức ứng, tranh và bầu cử được chủ yếu trao cho hệ thống bầu cử quốc gia. Hiến pháp Peru hiện hành đã dành cả Chương XIII (với 12 điều) để quy định rõ ràng về chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn và hoạt động của hệ thống này. Hệ thống bầu cử quốc gia bao gồm một số cơ quan độc lập, tự trị và duy trì mối quan hệ hợp tác chặt chẽ với nhau, quan trọng nhất là Ban Hội thẩm Bầu cử quốc gia (quyền lực tập trung trong Hội đồng Chính thức với 5 thành viên), Văn phòng Thủ tục Bầu cử, Ban Đăng ký Căn cước và Thực trạng dân sự.

Mọi công dân, đảng phái chính trị và nhóm áp lực được tham gia ứng, tranh, bầu cử theo mức độ nhất định và phù hợp với các quy định pháp luật. Hệ thống bầu cử quốc gia sẽ tổ chức, hướng dẫn họ thực thi tiến trình này và sẽ kiểm tra, công bố, lưu giữ mọi kết quả bầu cử, trưng cầu ý dân.

2. Việc bầu cử

Đi bầu cử là quyền và nghĩa vụ quan trọng nhất của công dân Peru. Mọi công dân Peru từ 18 đến 70 tuổi đều bắt buộc phải tham gia bầu cử (trên 70 tuổi thì tùy ý). Từ năm 1956, phụ nữ cũng được đi bầu và quyền bầu cử là bình đẳng nam nữ, không phân biệt địa vị, sắc tộc, tôn giáo... Việc bầu cử thực hiện bằng hình thức bỏ phiếu kín (mọi công dân sẽ ghi tên hoặc đánh dấu ứng viên mình lựa chọn lên phiếu, bỏ phiếu vào hộp kín đặt tại nơi bầu trong ngày bầu cử), mang tính hoàn toàn cá nhân và tự do. Trước kia, một số cương vị cao cấp thường được bầu cử gián tiếp, nhưng từ năm 1980, tất cả các cương vị hình thành do bầu cử đều được bầu trực tiếp. Các thiết chế không được phép bầu, nhưng thường ảnh hưởng rõ rệt tới kết quả bầu cử nhờ có những tác động vào tâm lý và sự lựa chọn của cử tri.

Công dân có thể thực hiện quyền bầu cử của họ một cách riêng rẽ hoặc thông qua những tổ chức chính trị như các tổ chức đảng, các phong trào hoặc các liên minh trong khuôn khổ pháp luật. Những tổ chức đó đi vào hoạt động thông qua việc thành lập và biểu quyết của ý chí quần chúng. Việc ghi tên vào danh bạ tương thích phải lấy ý kiến của cán bộ tư pháp. Nhìn chung, những năm gần đây, hoạt động bầu cử ở Peru khá cuốn hút được đông đảo cử tri tham gia vì:

1. Việc bầu cử diễn ra thường xuyên, thể hiện dân chủ và các dịch vụ hướng dẫn, phục vụ bầu cử tương đối đầy đủ, thuận tiện.

2. Pháp luật Peru quy định bắt buộc công dân phải tham gia bầu cử.

3. Tình trạng xã hội Peru rất đa dạng và thường xuyên biến động, kéo theo tâm lý và quan điểm tương ứng của công dân, khiến họ quan tâm và hăng hái đi bầu hơn.

4. Các đảng phái truyền thống đã mất dần uy tín, nhường vị thế cho những đảng và phong trào mới vốn bước vào vũ đài chính trị với nhiều mục đích, kế hoạch lạ, thực tế và rất cuốn hút sự thử nghiệm thường có ở cử tri.

Công dân phải tham gia vào các cuộc trưng cầu ý dân khi có những vấn đề quan trọng của đất nước:

1. Sửa đổi một phần hay toàn bộ Hiến pháp.

2. Việc thông qua các nguyên tắc với quy chế pháp luật.

3. Các quy định của thành phố.

4. Các vấn đề liên quan tới tiến trình phân quyền.

Tuy nhiên, còn một số lĩnh vực rất quan trọng nhưng công dân Peru không được trưng cầu ý kiến như việc cấm hoặc tước bỏ quyền cơ bản cá nhân, những quy định liên quan đến ngân sách quốc gia và thuế, các hiệp ước quốc tế mà Peru tham gia đang có hiệu lực...

3. Hoạt động ứng cử và tranh cử

Mặc dù phạm vi, quy mô không rộng bằng bỏ phiếu bầu cử, nhưng ứng cử và tranh cử lại là hoạt động chính trị phức tạp và lôi kéo nhiều thành phần, đối tượng tham gia hơn.

Hầu hết mọi công dân Peru đều có thể ra ứng cử vào một cương vị nhất định trong chính quyền nếu đạt tiêu chuẩn phù hợp tương ứng do luật pháp quy định. Ngoài nơi cư trú, tư cách đạo đức, khả năng đảm nhiệm cương vị..., hai tiêu chuẩn không thể thiếu đối với ứng cử viên là độ tuổi thích hợp và phải là người có quyền bầu cử. Hơn nữa, do ở Peru sự phân quyền khá rõ rệt và không kiêm nhiệm, nên các ứng viên

lúc ra ứng cử phải không được giữ chức vụ trong bất cứ một cơ quan công quyền nào. Tuy nhiên, nhiều yếu tố quan trọng như điều kiện kinh tế, địa vị bản thân và gia đình lại không quy định giới hạn hay bắt buộc. Điều này làm cho đội ngũ đối tượng được ứng cử rộng hơn và ít nhiều tạo thuận lợi cho họ. Chẳng hạn, Tổng thống Toledo (nhiệm kỳ 2001-2006) lúc ra ứng cử năm 2001 đang là giáo sư tiến sĩ kinh tế, nhưng ông vốn là người da đỏ, xuất thân từ một gia đình hạ lưu và hồi nhỏ còn từng làm một cậu bé đánh giày - chính những yếu tố đó đã khiến khá nhiều cử tri bầu cho ông bởi khâm phục khả năng cùng ý chí vươn lên của ông.

Một tiêu chuẩn tuy không được luật pháp quy định nhưng rất quan trọng nữa là ứng viên phải là người thuộc đảng phái (hoặc liên minh đảng phái) chính trị nào đó. Đây là lực lượng hỗ trợ cần thiết và mạnh mẽ nhất đối với ứng viên vì cả hai đều chung một mục đích: cương vị mà ứng viên cần đạt được cũng chính là điều mà đảng phái của họ mong muốn. Cương vị càng quan trọng thì ứng viên càng cần phải là người đảng lớn hoặc phong trào rộng rãi thì mới có thể đắc cử.

Tiến trình tranh cử diễn ra thật sôi động, quyết liệt. Các ứng cử viên cùng đảng phái của họ đều dốc thời gian, công sức, tiền bạc cho việc vận động, tạo ấn tượng tốt đẹp nơi cử tri với mục đích cuối cùng là cử tri sẽ bỏ phiếu cho mình. Ngoài việc tổ chức những cuộc tuyên truyền, mít tinh, biểu tình, biểu dương lực lượng, đưa ra chương trình hấp dẫn nếu đắc cử, mỗi ứng viên cùng đảng phái yêu cầu (ở một số đảng là bắt buộc) tất cả đảng viên của họ bỏ phiếu cho mình, đồng thời khuyến khích những cử tri tuy không phải là đảng viên nhưng có thiện cảm với ứng cử viên, với đảng và lôi kéo sự ủng hộ của các tổ chức không đảng phái, các nhóm áp lực, những cử tri trung dung. Do ở

Peru hiện nay nhiều đảng có tiềm lực ngang ngửa, đồng thời cử tri lại chán ngán với các đảng lớn truyền thống, nên chiến thắng thường nghiêng về hai khuynh hướng. *Một là*, các đảng cùng xu thế liên minh với nhau, ủng hộ một ứng cử viên chung duy nhất để tạo số phiếu bầu cao cho ứng viên này. *Hai là*, những chính khách lập ra đảng mới với các chương trình hấp dẫn, khả năng phong phú... Điển hình là ứng viên Fujimori đắc cử Tổng thống những năm 1990, 1995, 2000 nhờ nhóm Cambio của ông mới bước vào vũ đài chính trị từ năm 1989; ứng viên Toledo đắc cử Tổng thống năm 2001 phần lớn là do sự trợ giúp của một đảng rất mới mang tên "Có thể".

Những tổ chức không đảng phái và các nhóm áp lực cũng đều tham gia vào tiến trình tranh cử với hành vi, mức độ và ảnh hưởng khác nhau. Lực lượng vũ trang sẽ tạo ra hoặc không tạo ra môi trường thuận lợi nơi bỏ phiếu, sẽ ủng hộ ứng viên mình thích và răn đe ứng viên cùng đảng phái đối lập, sẽ khuếch trương sự hậu thuẫn và sức mạnh của mình đối với ứng viên, tác động vào hành vi kiểm phiếu, thậm chí hủy bỏ kết quả bầu nếu thấy quá bất lợi (sự đảo chính bầu cử, không chấp nhận kết quả đắc cử Tổng thống của ứng viên Torre thuộc đảng đối nghịch mà Tướng Peres từng thực hiện hồi năm 1962 và tự ý lên làm Tổng thống, cho bầu cử lại sau khi cầm quyền một năm - là ví dụ rất điển hình về sự ảnh hưởng, can thiệp của quân đội vào bầu cử). Nhà thờ Công giáo thì trực tiếp ủng hộ hoặc phản đối ứng viên với nhiều phương thức mà thông dụng nhất là kêu gọi tất cả các cử tri tín đồ bỏ phiếu cho ứng viên mình thích. Các tổ chức dụ kích vũ trang thì có thể khủng bố bằng bạo lực những ứng viên và đảng phái đối lập. Còn các nhóm không chính thức và phi đảng phái lại tạo được ảnh hưởng rất lớn trong những cuộc bầu cử ở cấp cơ sở...

II. Hoạt động bổ nhiệm

Đây là hoạt động chính trị công quyền phổ biến ở Peru, nhất là trong hệ thống cơ quan hành pháp. Theo đó thì một hoặc một nhóm công chức có cương vị, do nhu cầu tổ chức, nghề nghiệp, chức năng, hoạt động... hoặc quy định của pháp luật, mà có thể bổ nhiệm một hoặc nhiều công chức khác vào những cương vị thấp hơn hoặc khác ngành.

Có 4 hình thức bổ nhiệm:

1. *Bổ nhiệm một chiều*: Cá nhân chỉ có quyền bổ nhiệm mà không được quyền bãi miễn. Hình thức này thường áp dụng trong bổ nhiệm khác ngành hoặc trong cùng ngành nhưng ngành đó có tính độc lập hoạt động cao (ví dụ ngành tư pháp).

2. *Bổ nhiệm hai chiều*: Cá nhân vừa được bổ nhiệm, vừa được bãi miễn đối với người ở một cương vị nhất định (người được bổ nhiệm vào cương vị ấy phải chịu trách nhiệm đối với cá nhân đã bổ nhiệm mình và có thể bị chính cá nhân này bãi miễn khi thấy cần thiết). Hình thức bổ nhiệm hai chiều áp dụng phổ biến trong ngành hành pháp, nhất là ở cấp địa phương.

3. *Bổ nhiệm theo tập thể*: Một cá nhân có thể bổ nhiệm (hoặc bãi miễn) người vào (hoặc ra khỏi) một cương vị nhất định nhưng sự bổ nhiệm (hoặc bãi miễn) này chỉ có hiệu lực khi được sự tán thành của đa số tập thể liên quan hoặc được trao quyền chuẩn y. Hình thức bổ nhiệm theo tập thể khá thông dụng trong ngành lập pháp và trong việc bổ nhiệm người khác ngành.

4. *Bổ nhiệm phối hợp*: Là việc bổ nhiệm có sự kết hợp 2 hoặc 3 hình thức trên. Bổ nhiệm phối hợp chủ yếu áp dụng cho cương vị quan trọng hoặc khác ngành.

III. Hoạt động xây dựng chính sách và pháp luật

1. Hoạt động xây dựng chính sách nhỏ và văn bản pháp quy

Hoạt động trong lĩnh vực này gần như dành toàn quyền cho ngành hành pháp - đứng đầu bởi Tổng thống. Những dự án chính sách nhỏ và dự thảo văn bản pháp quy (văn bản pháp lý có hiệu lực dưới đạo luật) chủ yếu sẽ do các công chức hành pháp đưa ra, soạn thảo, đệ trình và giới lãnh đạo hành pháp sẽ hoặc bác bỏ, hoặc phê chuẩn rồi ban hành và đưa vào thực thi.

Các tổ chức, các cơ quan lập pháp, tư pháp, bầu cử, những nghị sĩ, thẩm phán và mọi công dân đều có thể đưa ra những dự án chính sách nhỏ và dự thảo văn bản pháp quy, nhưng thực tế thì rất ít. Giai đoạn thảo luận rộng rãi, lấy ý kiến về những dự án, dự thảo cũng không có. Tất cả những điều trên được lý giải bởi nhiệm vụ và tiến trình hành pháp Peru: các chính sách nhỏ và văn bản hành pháp cần phải xây dựng nhanh và chúng thường có thời hạn hiệu lực ngắn, công chức hành pháp mới thực sự là người trong cuộc, người quyết định xét từ nhiều góc độ, đồng thời tiến trình hành pháp thường luôn biến đổi, sôi động. Tháng 10/1988, Ủy viên Cố vấn Chính phủ là Hernando de Soto đã phát biểu rằng 95% luật pháp của Peru có được qua... các sắc lệnh của Tổng thống.

2. Hoạt động xây dựng chính sách lớn và đạo luật

Hoạt động xây dựng chính sách lớn và đạo luật, bộ luật (bộ luật là đạo luật lớn, toàn diện hoặc tập hợp các đạo luật quy định tổng hợp về một lĩnh vực) của Peru thường có không gian, thời gian và đối tượng tham gia rộng rãi. Nó kéo dài với 3 giai đoạn chính:

1. *Khởi xướng*: Điều 107 Hiến pháp Peru quy định Tổng thống và những nghị sĩ Quốc hội có quyền đề xuất các dự luật. Những quan chức khác của chính

phủ, các tổ chức tự trị, chính quyền thành phố tự trị và các tổ chức chuyên nghiệp cũng có quyền đề xuất những dự luật về vấn đề có liên quan tới nhiệm vụ của họ. Mọi công dân cũng có thể thực hiện quyền đề xuất dự luật phù hợp với Hiến pháp. Việc đề xuất có thể trực tiếp hoặc gián tiếp tới Quốc hội, nhưng phải bằng hình thức văn bản.

Với một số chính sách, đạo luật đặc biệt thì đối tượng được quyền đề xuất cũng rất riêng, đặc thù và có tính bắt buộc. Chẳng hạn, chỉ Tổng thống mới là người được quyền đề xuất, đệ trình dự luật về ngân sách hàng năm tới Quốc hội, và thời gian đệ trình là trước ngày 30/8 cho dự luật ngân sách năm sau (ví dụ, dự luật ngân sách cho năm 2009 của Peru phải được Tổng thống nước này cho soạn thảo rồi đệ trình Quốc hội trước ngày 30/8/2008).

2. *Thảo luận*: Tiến trình thảo luận diễn ra sôi nổi tại Quốc hội. Đại diện các công dân, cơ quan nhà nước, đảng phái chính trị, nhóm áp lực, tổ chức xã hội... của mọi lĩnh vực, ngành nghề có thể được tham gia thảo luận, nhưng không được quyền biểu quyết. Với những dự thảo chính sách và luật quan trọng, Quốc hội còn có thể công bố dự bản trên phương tiện thông tin đại chúng để lấy ý kiến đóng góp từ toàn dân qua thư hoặc điện thoại; thậm chí phối hợp với cơ quan tư pháp và bầu cử mở cuộc trưng cầu công khai bằng bỏ phiếu xác định sự ủng hộ hoặc phản đối của nhân dân.

Cuối tiến trình thảo luận, các nghị sĩ sẽ họp biểu quyết. Dự thảo chính sách hoặc dự luật chỉ coi như được Quốc hội tán thành nếu được đa số (trên 50%) nghị sĩ có mặt thông qua. Với những dự thảo, chính sách, dự luật đặc biệt quan trọng thì tỷ lệ nghị sĩ có mặt thông qua còn phải đạt không dưới 2/3 (trên 66,6%).

3. *Luật hoá*: Dự thảo chính sách, dự luật sau khi biểu quyết tán thành sẽ được Quốc hội gửi bằng văn bản cho Tổng thống xem xét và:

3.1. Nếu Tổng thống thấy đồng ý, sẽ ký sắc lệnh ban hành chúng thành chính sách, đạo luật trong vòng 15 ngày kể từ lúc văn bản liên quan được gửi tới.

3.2. Nếu Tổng thống không tán thành (một phần hoặc toàn bộ) thì sẽ thực hiện quyền phủ quyết bằng cách gửi trả lại Quốc hội trong vòng 15 ngày. Quốc hội lại họp xem xét, biểu quyết, và nếu vẫn được đa số nghị sĩ thông qua thì dự thảo chính sách, dự luật ấy vẫn đương nhiên trở thành chính sách, đạo luật; Chủ tịch Quốc hội sẽ ký quyết định ban hành. Nhưng nếu khi biểu quyết lại, không đạt quá 50% số nghị sĩ có mặt tán thành, thì dự thảo chính sách, dự luật ấy không thể được ban hành, không thể trở thành chính sách, đạo luật được.

3.3. Nếu quá 15 ngày mà Tổng thống không gửi trả lại cho dù ông ta không đồng ý, thì Quốc hội coi như Tổng thống đã tán thành dự thảo chính sách, dự luật ấy và chúng đương nhiên trở thành chính sách, đạo luật.

3.4. Nếu trong 15 ngày từ khi dự thảo chính sách, dự luật gửi tới Tổng thống mà Tổng thống luôn trong tình trạng thiếu sót hoặc không thể xem xét, thì văn bản cũng vẫn trở thành chính sách, đạo luật với quyền ký quyết định ban hành thuộc về Chủ tịch Quốc hội.

Tất cả những dự thảo chính sách, dự luật khi được ban hành sẽ trở thành những chính sách, đạo luật và sẽ có hiệu lực nếu đem ra thực thi.

IV. Hoạt động bảo vệ nhà nước, pháp luật và xã hội

1. Quy định rõ quyền và nghĩa vụ công dân

Pháp luật Peru quy định khá chi tiết và rộng rãi về tất cả các quyền lợi, trách nhiệm, nghĩa vụ của người dân Peru. Công dân, Nhà nước và xã hội Peru phải có sự liên kết, đảm bảo để khẳng định và thực thi các quyền lợi, trách

nhiệm, nghĩa vụ ấy. Trong Hiến pháp - đạo luật cơ bản, có hiệu lực pháp lý tối cao nhưng chỉ thường chứa đựng những quy phạm tổng quát - cũng đã có nhiều điều khoản quy định rất cụ thể về vấn đề này. Ngay phần mở đầu, Điều 1 và 2 khẳng định: "Việc bảo vệ sinh mệnh con người và phẩm giá của họ là những mục tiêu cao cả của toàn xã hội và Nhà nước... Tất cả mọi người sinh ra đều có quyền: được sống, được phát triển toàn diện về tính cách, đạo đức, tinh thần và thể lực cũng như có quyền được hưởng những phúc lợi xã hội và phát triển tự do của mình".

Hiến pháp Peru liệt kê tới 24 nhóm quyền cơ bản của công dân nước này: (1) được đối xử công bằng trước pháp luật; (2) được tự do tôn giáo và tín ngưỡng, được tự ý và có thể tham gia hội họp cùng người khác; (3) được tự do thông tin, bày tỏ quan điểm và tư tưởng của mình dưới nhiều hình thức và với bất kỳ phương tiện truyền thông nào; (4) được thu thập thông tin mà không cần tiết lộ lý do; (5) được bảo đảm rằng các dịch vụ thông tin sẽ không cung cấp những tư liệu có ảnh hưởng tiêu cực tới cá nhân hay các vấn đề riêng của gia đình; (6) được tôn trọng đối với các vấn đề cá nhân và gia đình ở cả dạng nói lẫn hình ảnh; (7) được tự do phát huy khả năng sáng tạo khoa học, kỹ thuật, nghệ thuật và phát triển trí tuệ, và có quyền sở hữu những sáng tạo ấy cùng những sản phẩm của chúng như những tài sản riêng của mình; (8) không bị xâm phạm nhà cửa; (9) được giữ bí mật và không bị xâm phạm về các loại hình thông tin và những tài liệu cá nhân; (10) được lựa chọn nơi cư trú, đi lại của mình trên lãnh thổ quốc gia; (11) được hội họp, không có vũ trang; (12) được phép liên hiệp và thành lập các tổ chức trong khuôn khổ pháp luật; (13) được phép thực hiện hợp đồng pháp lý; (14) được làm việc tự do theo pháp luật; (15) được sở hữu và thừa kế tài sản; (16) được

tham gia vào các tổ chức cùng với người khác, trong lĩnh vực đời sống chính trị, kinh tế, xã hội và văn hóa; (17) được giữ bí mật về các vấn đề chính trị, tư tưởng, tôn giáo,... và bí quyết nghề nghiệp; (18) được công nhận và bảo vệ quyền bản sắc dân tộc và văn hóa quốc gia; (19) được sử dụng ngôn ngữ của riêng mình; (20) được kiến nghị bằng văn bản trước cơ quan có thẩm quyền và cơ quan ấy phải có trách nhiệm trả lời; (21) không bị ai tước đoạt quốc tịch, không bị phủ nhận quyền xin hoặc làm mới hộ chiếu; (22) được hưởng sự yên tĩnh, hòa bình, nghỉ ngơi và môi trường sống công bằng; (23) được bảo vệ những quyền lợi chính đáng của bản thân; (24) được tự do và an toàn cá nhân.

Quyền sở hữu được đặc biệt chú trọng. Điều 70 Hiến pháp quy định: "Quyền sở hữu là quyền bất khả xâm phạm. Nhà nước bảo đảm quyền này. Nó được thực hiện hài hòa với lợi ích chung và trong khuôn khổ pháp luật. Không ai có thể tước đoạt quyền sở hữu của người khác, trừ trường hợp vì lý do an ninh quốc gia hay sự cần thiết của cộng đồng, được pháp luật quy định và với sự thanh toán trước bằng tiền mặt cho giá trị đã định giá bao gồm cả việc đền bù cho tổn hại cuối cùng..."

Mục AB khoản 24 Điều 2 Hiến pháp quy định đảm bảo quyền tự do dân chủ tối đa cho nhân dân: "Không ai bị buộc phải làm những việc mà pháp luật không yêu cầu, không bị cấm làm những gì mà pháp luật không cấm.... Không hạn chế về tự do cá nhân trừ những trường hợp mà luật pháp quy định. Tình trạng nô lệ, khổ sai và những hành vi cư xử thô bạo đối với con người đều bị cấm dưới mọi hình thức." Còn phần cuối Điều 2 thì đảm bảo một sự trừng phạt công khai, khách quan, chính xác nhưng nhân đạo đối với vi phạm pháp luật của công dân: "Không phải tù tội do nợ nần... Không ai bị truy cứu trách nhiệm hoặc bị kết án về hành

vi hay lỗi lầm của mình nếu lỗi lầm ấy không được quy định trước đó và sẽ không bị phạt trước pháp luật. Tất cả mọi người đều được xem là vô tội cho tới khi thẩm phán tuyên bố tội trạng. Không ai bị giam giữ trừ trường hợp có lệnh bằng văn bản của cơ quan tư pháp hoặc cảnh sát nếu bị xem là phạm tội... Không ai có thể bị vi phạm về đạo đức, tinh thần hay thể chất, không bị tra tấn hay ngược đãi một cách vô nhân tính hoặc bị làm nhục. Bất kỳ ai cũng có thể yêu cầu được khám sức khỏe hoặc yêu cầu viện dẫn đến cơ quan có thẩm quyền. Những lời khai có được do ép buộc sẽ không có giá trị pháp lý. Bất kỳ người nào có hành vi bạo lực đều phải chịu trách nhiệm trước pháp luật".

2. Xem xét tính hợp hiến

Tính hợp hiến là sự tuân thủ và không trái với Hiến pháp của các chính sách, luật lệ ở Peru. Hoạt động xem xét tính hợp hiến được trao cho Tòa án Hiến pháp - một cơ quan tư pháp đặc biệt, độc lập và tự trị. Tòa sẽ thường xuyên xem xét những chính sách, luật lệ được các cơ quan soạn thảo và ban hành có hợp hiến hay không. Nếu không thấy hợp hiến, Tòa án Hiến pháp phải lập tức ra quyết định với các hình thức chế tài: (1) hủy bỏ; (2) đình chỉ; (3) thay thế bằng chính sách, luật lệ phù hợp. Ngoài ra, tòa án Hiến pháp còn xúc tiến các nghị quyết chống án, từ chối các hành vi bất lợi cho Hiến pháp trong phiên phúc thẩm cuối cùng. Nó cũng thực thi quyền xét xử đối với các mâu thuẫn pháp lý hoặc của các thuộc tính do Hiến pháp quy định theo pháp luật.

3. Kiểm soát công quyền

Việc kiểm soát công quyền quốc gia được trao cho cơ quan kiểm soát trung ương mang tên Tổng Kiểm soát. Cơ quan này kiểm tra, giám sát việc quản lý đối với ngân sách nhà nước, các giao dịch về nợ công khai và hoạt động tổng hợp của các thiết chế nhà nước theo sự kiểm soát chặt chẽ của nó. Là cơ quan

đặc biệt, rất độc lập và có thẩm quyền kiểm soát rộng lớn, nó được thiết lập bởi Quốc hội, phối hợp với ngành hành pháp trung ương và chỉ có thể bị phế bỏ bởi Quốc hội nếu làm những việc gây tổn hại nghiêm trọng cho quốc gia.

4. Xét xử vi phạm

Mọi công dân và cơ quan, tổ chức ở Peru nếu vi phạm pháp luật thì có thể bị truy tố và xét xử tương ứng với mức độ vi phạm, lãnh thổ vi phạm, thời gian vi phạm và quan hệ giữa các bị can, bị cáo. Riêng Toà án Công lý Tối cao chỉ xét xử một lần với những vụ án đặc biệt nghiêm trọng của quốc gia và xét xử lần cuối (chung thẩm) đối với những vụ án đã được (bị) kháng cáo và phúc thẩm nhiều lần từ các toà cấp dưới lên, còn Toà án Hiến pháp lại chỉ xét xử những vi phạm có liên quan và ảnh hưởng tới Hiến pháp. Phiên toà xét xử đa số được mở công khai, với sự tham gia chủ đạo của thẩm phán, công tố viên và bồi thẩm đoàn.

Đặc biệt, Quốc hội, Tổng thống, Thủ tướng, Bộ trưởng, Tổng trưởng Kiểm soát, lãnh đạo cơ quan an ninh quốc gia... tuy không thuộc cơ quan tư pháp nhưng cũng có thể được mời tham gia xét xử những tội liên quan mật thiết với công quyền, nhất là các vụ xử quan chức cao cấp. Còn nếu thành viên lực lượng vũ trang, cảnh sát quốc gia phạm tội thì lại bị xử ở toà án binh với một số thủ tục riêng và mức án phải chịu thường nặng hơn.

5. Thi hành và trấn áp

Ngày sau khi vi phạm được xét xử, thi hành án được thực hiện với nhiều biện pháp. Biện pháp cưỡng chế bằng vũ lực được sử dụng phổ biến với sự tham gia của các cơ quan hành pháp, cảnh sát và lực lượng vũ trang, thực hiện không chỉ cho các vụ án hình sự, an ninh, hành chính mà cả nhiều vụ án dân sự, lao động, kinh tế, môi trường (nhất là trong các cuộc khủng hoảng, biến động ở Peru).

Hoạt động trấn áp được thực hiện bởi lực lượng vũ trang và cảnh sát quốc gia, nhân danh bảo vệ công dân, cơ quan nhà nước, đảng phái chính trị, tổ chức xã hội

hữu ích hay thậm chí bảo vệ chính lực lượng này. Đây là hoạt động phổ biến và khá hữu hiệu tại Peru. Mặc dù đã bị hạn chế quyền lực từ những năm 1980, nhưng quân đội vẫn giữ truyền thống ảnh hưởng lớn trong hệ thống chính trị. Về nguyên tắc, nó huy động sự tham gia của toàn dân và đứng trung lập, nhưng thực tế, quyền lãnh đạo các hoạt động trấn áp thường thuộc dòng dõi quân sự và bản thân nó luôn nghiêng về, liên kết với một đảng hoặc phe phái nào đó. Quân đội đặc lực giúp chính quyền trấn áp các cuộc nổi loạn, khủng bố của du kích cực tả, những phong trào biểu tình, bạo động mạnh mẽ của dân chúng. Nó góp phần quan trọng ổn định tình hình quốc gia, nhưng ngược lại, cũng làm hạn chế tự do dân chủ của người dân cùng các tổ chức, nhiều khi vi phạm pháp luật và thậm chí lật đổ cả chính quyền dân sự, dựng lên các thiết chế độc tài hoặc thân quân sự.

Ngoài 5 loại nhóm hoạt động chính trị cơ bản trên, ở Peru còn rất nhiều hoạt động chính trị sôi nổi khác: hoạt động ủng hộ hoặc phản đối công khai (phong trào mít tinh, biểu tình, đình công, xin và gửi chữ ký...), hoạt động hành pháp (đây là hoạt động chính trị liên tục và rộng lớn nhất), hoạt động ngoại giao...

Tài liệu tham khảo:

1. Henry F. Dobyns & Paul L. Doughty, *Peru: A Cultural History*, Oxford University Press, New York, 1996.
2. Paul Gootenberg, *Between Silver and Guano: Commercial Policy and the State in Postindependence Peru*, Princeton University Press, Princeton, 1998.
3. Jeffrey Frieden, Manuel Pastor Jr. & Michael Tomz, *Modern Political Economy and Latin America*, Westview Press, Boulder, 2000.
4. Harvey F. Kline & Howard J. Wiarda, *Latin American Politics and Development*, Westview Press, Boulder, 2000.
5. Benjamin Keen, *Latin American Civilization*, Westview Press, Boulder, 2000.
6. Orin Stern & Robin Kirk, *The Peru Reader: History, Culture, Politics*, Duke University Press, Durham, 2002.
7. Các website: www.perupost.com/...;
www.politicalresources.net/peru...;
www.perulink.com/pages/english/Goverment_and_Politics/...;
www.latinamericanperspectives.com...